

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сергій Валентинович ВІЛКОВ,

*канд. юрид. наук,
Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-0328-9957>*

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року вперше в історії незалежної України було визначено самоврядну модель функціонування адвокатури. Як наголошується у пояснювальній записці до наведеного Закону, необхідність реформування інституту адвокатури відповідно до загальноєвропейських міжнародних демократичних стандартів була зумовлена не лише практичною необхідністю здійснення таких кроків всередині держави, а й потребою виконання Україною міжнародних зобов'язань [1], зокрема перед Радою Європи, взятих при вступі ще у 1995 році. Мова йде про захист статусу правничої професії законом та заснування професійної асоціації адвокатів (підпункт IX пункту 11 Висновку № 190(1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо вступу України до Ради Європи від 26 вересня 1995 року [2]). Про необхідність реалізації цих положень послідовно наголошувалося також у резолюціях Парламентської Асамблеї Ради Європи: «Виконання Україною своїх обов'язків та зобов'язань» від 29 вересня 2003 року (Резолюція 1346 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи [3]), «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 4 жовтня 2010 року (Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи [4]).

Але власне в чому ж полягає особлива вага функціонування адвокатського самоврядування в будь-якому розвиненому демократичному суспільстві, про що так послідовно і неодноразово наголошувалося в резолюціях Парламентської Асамблеї Ради Європи в контексті європейського вибору України?

Слід зауважити, що на рівні профільного Закону законодавець надав досить загальне визначення адвокатського самоврядування як гарантованого державою права адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [5]). В контексті наведеного слід погодитися із Василенко М., що сформоване в законі визначення охоплює переважно організаційну функцію самоврядування [6, с. 170], обходячи при цьому інші функції, та й власне концептуальні роль і значення самоврядної моделі функціонування адвокатури в контексті трансформації вектору ціннісних орієнтирів та пріоритетів України у напрямку утвердження усталеної системи цінностей на яких побудований Європейський Союз та весь цивілізований світ.

Слід також погодитися з Вільчик Т., що діяльність адвокатури має бути незалежною не лише від держави, а й від самого громадянського суспільст-

ва. Адвокатура може стати на захист інтересів як держави, так і громадянського суспільства. Адвокатура з огляду на її історичне місце в суспільстві і державі як правозахисний інститут здатна здійснювати професійно-правовий контроль за дотриманням конституційних прав і свобод громадян та організацій у відносинах з чиновниками, що зумовлено в першу чергу її самоврядністю, заснованою на її економічній незалежності від держави [7, с. 75].

Слушною в контексті наведеного є також позиція Крижанівського А., який відзначає, що безпосередньо правовий статус адвокатури передбачає усвідомлення необхідності консолідації адвокатської спільноти для оперативного, соціально необхідного впливу на державні правоохоронні інститути і, передусім на правову політику держави в цілому [8, с. 36-37].

На думку Бакаянної Н., адвокатське самоврядування відіграє важливу роль у запобіганні незаконному впливу на адвокатів під час здійснення професійної діяльності, а також забезпечує оптимальне управління в системі адвокатури. Вчена зазначає, що адвокатське самоврядування є проявом демократії в адвокатурі та механізмом, який гарантує адвокатам високий рівень незалежності та автономії у виконанні їхніх професійних обов'язків. Це також дозволяє адвокатам бути ефективними захисниками прав і інтересів своїх клієнтів без недопустимого впливу з боку інших заінтересованих сторін [9].

Губрієнко Н. в свою чергу звертає увагу, що відповідно до світового досвіду підтримка інституту саморегулювання адвокатської діяльності полягає у демократичному та виваженому підході держави до питань організації адвокатури та її професійної діяльності, суб'єкти яких не потребують регламентованого контролю з боку державних органів та здатні утворювати професійні об'єднання, які, реалізуючи делеговані державою функції, сприяють професійному розвитку галузі та суспільству в цілому [10].

Слід також звернути увагу, що на відміну від визначення адвокатського самоврядування в п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якому здебільшого акцентується увага на суто внутрішньо-організаційному аспекті самоврядності, одним із перших завдань адвокатського самоврядування, визначених ст. 44 Закону є саме «забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності».

Серед інших завдань адвокатського самоврядування, передбачених ст. 44 Закону визначено також: 1) підтримання високого професійного рівня адвокатів; 2) утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури; 3) створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності; 4) забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність; 5) забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України; 6) участь у формуванні Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному законом [5].

Концептуально метою адвокатського самоврядування є не просто вирішення внутрішніх організаційно-функціональних питань адвокатського корпусу, а створення таких оптимальних умов організації та діяльності, за яких інститут адвокатури здатен в повній мірі реалізувати свої соціальну

роль і призначення, функціонувати у найбільш раціональний спосіб для ефективної реалізації покладених на нього завдань, які відповідають за-свідченим Україною спільним цінностям, на яких побудований Європейський Союз, таким як: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, правовладдя та дотримання людських прав.

Отже, самоврядність адвокатури виступає важливим елементом інституційної складової механізму забезпечення й реалізації української «формули» правовладдя, закріпленої в Конституції України, відповідно до якої верховенство права не лише декларується, але й діє в практичній площині, а відтак виступає її невідокремленим, безпосередньо практикореалізаційним компонентом.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 28 квітня 2012 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=10424&skl=7.
2. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи/ Страсбург, 26 вересня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590#Text.
3. Резолюція 1346 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків та зобов'язань Україною». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_608#Text.
4. Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні». Ухвалена у Страсбурзі 4 жовтня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a19#Text.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. ст. 282.
6. Василенко М.Є. Поняття та особливості правового статусу органів адвокатського самоврядування. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 3(30). С. 170-176.
7. Вільчик Т. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 490 с.
8. Крижанівський А. Правозахисна діяльність адвоката як фактор правопорядку. *Адвокат*. 2007. № 11-12. С. 36-38.
9. Бакаянова Н. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2017. 487 с.
10. Губрієнко Н. Саморегулювання адвокатської діяльності. *Юридична Газета online*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/samoregulyuvannya-advokatskoyi-diyalnosti.html>